

**TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF ECONOMICS**

VOLUME 7 / 2024

LABOR ECONOMIC

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

ilmiy elektron jurnali

**LABOR ECONOMICS AND
HUMAN CAPITAL**

scientific electronic journal

2025-yil 4-son

Volume 4, Issue 4, 2025

**MEHNAT IQTISODIYOTI
VA INSON KAPITALI**
ISSN: 3030-3117

LABORECONOMICS.UZ

МЕХНАТ ИҚТISODIYOTI VA INSON KAPITALI

№ 4-2025

**ЭКОНОМИКА ТРУДА И ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ
КАПИТАЛ**

LABOR ECONOMICS AND HUMAN CAPITAL

“Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali” ilmiy elektron jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi (OAK) rayosatining 2023-yil 3-iyundagi 328/3-sonli qarori bilan ro'yxatga olingan.

Muassis: “Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali” ilmiy maktabi.

Tahririyat manzili:

100066, Toshkent shahri, Islom Karimov ko'chasi, 49 uy

Elektron manzil: ilmiymaktab@gmail.com

Jurnal web-sayti: www.laboreconomics.uz

Bog'lanish uchun telefonlar:

+998998818698

Tahririyat Kengashi raisi:
(Chairman of the Editorial Board)

Abduraxmanov Qalandar Xodjayevich, O'zFA akademigi

Tahririyat Kengashi a'zolari:
(Members of the Editorial Board)

Sharipov Kongratboy Avezimbetovich, t.f.d., prof.
Yusupov Axmadbek Tadiyevich, i.f.d., prof.
Raifkov Kudratilla Mirsagatovich, i.f.d., prof.
Xalmuradov Rustam Ibragimovich, i.f.d., prof.
Umurzakov Baxodir Xamidovich, i.f.d., prof.
Nazarov Sharofiddin Xakimovich, i.f.d., prof.
Jumayev Nodir Xasiyatovich, i.f.d., prof.
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof.
Zokirova Nodira Kalandarovna, i.f.d., prof.
Xudoyberdiyev Zayniddin Yavkachevich, i.f.d., prof.
Muxiddinov Erkin Madorbekovich, i.f.f.d., (PhD)
Xolmuxammedov Muhsinjon Murodullayevich, i.f.n., dots.
G'oyipnazarov Sanjar Baxodirovich, i.f.d., prof.
Irmatova Aziza Baxramovna, i.f.d., prof.
Shakarov Zafar Gafarovich, i.f.f.d., (PhD)

Jamoatchilik Kengashi a'zolari:
(Community Council members)

Bred Bodenxauzen (AQSh)
Jon Ankor (Buyuk Britaniya)
Odegov Yuriy Gennadevich (Rossiya Federatsiyasi)
Xeynz Miller (AQSh)
Sung Dong Ki (Koreya Respublikasi)
Masato Xivatari (Yaponiya)
Gerxard Feldmayer (Germaniya)
Eko Shri Margianti (Indoneziya)
Ahmed Mohamed Aziz Ismoil (Misr)
Rohana Ngah (Malayziya)
Sharifah Zanniyerah (Malayziya)
Teguh Dartanto (Indoneziya)
Nur Azlinna (Saudiya Arabistoni)
Muhammed Xoliq (Pokiston)
Alisher Dedaxonov (Toshkent)

Mas'ul muharrir (Editor-in-Chief): G'oyipnazarov Sanjar Baxodirovich

Ijrochi muharrir (Executive Editor): Iskandarova Dilafruz Ikrom qizi

Veb-administrator (Web admin): Mamatxo'jayev Otabek

MUNDARIJA (CONTENTS)**MEHNAT BOZORI VA MEHNAT MUNOSABATLARI**

S.B.G'oyipnazarov	<i>Ish bilan bandlik sifatini oshirishning ijtimoiy-iqtisodiy omillari va rivojlanish yo'nalishlari</i>	6-17
S.P.Qurbonov	<i>Ish bilan unumli bandlik darajasini baholashda institutsional, inklyuzivlik va hududiy xususiyatlar</i>	18-29
Z.Y.Juliyev	<i>Preparing Uzbekistan's labour force for WTO integration: risks and policy directions</i>	30-40
Sh.Sh.Iskandarov	<i>Aholi bandligini ta'minlashda oliy ta'lim xizmatlarining vazifalari</i>	41-50
M.A.Jumayeva	<i>Nogironligi bo'lgan shaxslar uchun inklyuziv tadbirkorlik bo'yicha ilmiy tadqiqotlarning bibliometrik tahlili (R dasturi asosida)</i>	51-60

INSON KAPITALI

Sh.V.G'aniyev	<i>Kredit-modul tizimini jahon tendensiyalariga tenglashtirish</i>	61-69
S.R.Xolbayeva	<i>Рост охвата высшим образованием как фактор безработицы</i>	70-82
J.B.Shaymanov B.B.Quvondiqov	<i>Inson kapitali va uning iqtisodiy rivojlanishdagi o'рни...</i>	83-91

INSON TARAQQIYOTI

N.A.Axmedova	<i>Aholi daromadlarini oziq-ovqat xavfsizligiga ta'sirining hozirgi holati tahlili</i>	92-101
A.F.Abdullayev	<i>O'zbekiston axborot-kommunikatsiya texnologiyalari sektorining rivojlanish holati: 2017-2024 yillar tahlili ...</i>	102-110
D.B.Fayziyeva	<i>Minimal ish haqi siyosatining iqtisodiy va ijtimoiy oqibatlarini</i>	111-119
J.K.Karimov	<i>Davlat iqtisodiyoti xavfsizligining tuzilmaviy komponentlarini aniqlashga yondashuvlarni ishlab chiqish</i>	120-128
J.K.Karimov	<i>Globalashuv muammolari sharoitida iqtisodiy xavfsizlik indeksini iqtisodiy va matematik modellashtirish</i>	129-139

KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH**S.S.Amirdjanova***Риски и угрозы попадания в бедность среди занятого населения* 140-148**MIGRATSIYA****Z.T.Jumanova
J.X.Abdikayumov***Iqtisodiyotga turizmning bevosita ta'sirini tanlanma kuzatuvlar asosida statistik baholash* 149-159**INSON RESURLARINI BOSHQARISH****M.Sh.Axmedov***Korxonalarda KPI orqali ishchilarni rag'batlantirish tizimini takomillashtirish masalalari* 160-170**K.A.Ibroximova
I.A.Imomov***Mechanisms for improving personnel management in enterprises to enhance financial sustainability* 171-183**J.R.Mansurov***Turistik korxonalarda HR texnologiyalarini joriy etishning samaradorlik ko'rsatkichlari* 184-194**M.G'.Qaxramonova***Kadrlar qo'nimsizligi darajasini pasaytirishda xorijiy kompaniyalar tajribalaridan O'zbekiston mehnat bozorida foydalanish imkoniyatlari* 195-206**TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH****T.Djurayev***Моделирование прогнозирования развития агропромышленного комплекса* 207-216**J.I.Islomov***Raqamli iqtisodiyot sharoitida buxgalteriya hisobini yuritishning yangi yondashuvlari* 217-226**N.O.Jumaniyazov
S.J.Xudayorova***Xorazm viloyati iqtisodiyotini barqaror rivojlantirishda sanoat tarkibiy o'zgarishlarini takomillashtirishning ustuvor yo'nalishlari* 227-237**N.O.Jumaniyazov
N.Z.Matmuratova***Xorazm viloyati iqtisodiyotini barqaror rivojlantirishda sanoat tarkibiy o'zgarishlarini takomillashtirish strategiyasi* 238-247**N.O.Jumaniyazov***Xorazm viloyati iqtisodiyotini barqaror rivojlantirishda sanoat tarkibiy o'zgarishlarini takomillashtirish yo'llari* 248-258**U.U.Raxmatullayev***Kichik biznesni eksport salohiyatini oshirish obyektiv zarurati* 259-267**T.M.Urakov***O'zbekiston Respublikasi yashil iqtisodiyotda milliy shaffoflik tizimi* 268-275

A.A.Shomirov	<i>Iqtisodiyotga qimmatli qog'ozlar bozori orqali portfel investisiyalar jalb qilishning obyektiv zarurligi.....</i>	276-285
A.A.Abduqahorov	<i>Kichik va o'rta biznes subyektlari eksport salohiyatini oshirishda kichik sanoat zonalarining o'rni</i>	286-295

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

ISSN: 3030-3117

<https://laboreconomics.uz/>

KICHIK VA O'RTA BIZNES SUBYEKTLARI EKSPORT SALOHIYATINI OSHIRISHDA KICHIK SANOAT ZONALARINING O'RNI

Abduqahorov Azizbek Abdullo o'g'li

TDIU mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada kichik va o'rta biznes subyektlarining eksport salohiyatini oshirishda kichik sanoat zonalarining o'rni va ahamiyati tahliliy ma'lumotlar asosida yoritib berilgan. Unda asosiy e'tibor kichik sanoat zonalarini va maxsus sanoat zonalarini kabi xududiy tuzilmalarda faoliyat yurituvchi kichik biznes subyektlari uchun davlat tomonidan berilayotgan imtiyozlar va rag'batlantirish vositalari hamda ularning iqtisodiy va bozor imkoniyatlari tadqiq etilgan.

Kalit so'zlar: kichik va o'rta biznes subyektlari, eksport faoliyati, kichik sanoat zonalarini, maxsus sanoat zonalarini, texnoparklar.

РОЛЬ МАЛЫХ ПРОМЫШЛЕННЫХ ЗОН В ПОВЫШЕНИИ ЭКСПОРТНОГО ПОТЕНЦИАЛА МАЛЫХ И СРЕДНИХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Абдукахоров Азизбек Абдулло угли

Исследователь ТГЭУ

Аннотация. В данной статье на основе аналитических данных освещается роль и значение малых промышленных зон в повышении экспортного потенциала малых и средних предприятий. Основное внимание уделяется льготам и стимулам, предоставляемым государством малым предприятиям, работающим в территориальных структурах, таких как малые промышленные зоны и специальные промышленные зоны, а также их экономическим и рыночным возможностям.

Ключевые слова: малые и средние предприятия, экспортная деятельность, малые промышленные зоны, специальные промышленные зоны, технопарки.

THE ROLE OF SMALL INDUSTRIAL ZONES IN INCREASING THE EXPORT POTENTIAL OF SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESS ENTITIES

Abduqahorov Azizbek Abdullo ugli

Researcher of TSUE

Abstract. This article highlights the role and importance of small industrial zones in increasing the export potential of small and medium-sized business entities based on analytical data. In it, the main focus is on the support and incentives provided by the state for small business entities operating in territorial structures such as small industrial zones and special industrial zones, as well as their economic and market opportunities.

Keywords: small and medium business entities, export activity, small industrial zones,

special industrial zones, techno-parks.

Kirish

O'zbekistonda KO'B subyektlari yalpi ichki mahsulotning salmoqli qismini tashkil qilishi bilan birga, yangi ish o'rinlari yaratish va innovatsiyalarni joriy etishda ham faol ishtirok etmoqda. Shu jihatdan, ularning eksport salohiyatini yuksaltirish – davlat iqtisodiy siyosatida ustuvor yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Bu jarayonda kichik sanoat zonalar (KSZ) mexanizm sifatida muhim o'rin tutadi.

KSZ - bu belgilangan hududda infratuzilmasi rivojlantirilgan, biznes subyektlari uchun qulay shart-sharoitlar yaratilgan, soliq va bojxona imtiyozlari berilgan maxsus sanoat maydonlaridir. Ularning asosiy maqsadi mahalliy ishlab chiqarishni qo'llab-quvvatlash, importni qisqartirish, eksportga chiqish imkoniyatlarini kengaytirish hamda hududiy iqtisodiy faollikni oshirishdan iborat.

KSZda faoliyat yuritayotgan KO'B subyektlari zamonaviy infratuzilma va arzon ijara to'lovlari tufayli ishlab chiqarishni samarali tashkil etish imkoniga ega bo'ladilar. Bu esa mahsulot tannarxini kamaytiradi va tashqi bozorda raqobatbardoshlikni oshiradi. KSZ ko'pincha transport yo'llariga yaqin joylashgan bo'lib, mahsulotni eksport qilish jarayonida logistika xarajatlarini qisqartiradi. Shuningdek, eksport sertifikatlarini olish, mahsulotlarni standartlarga moslashtirishda davlat tomonidan ko'maklashish eksport jarayonini yengillashtiradi.

KSZda joylashgan korxonalar ko'pincha tajribali mutaxassislar, klaster asosida tashkil etilgan ta'lim muassasalari bilan hamkorlikda ish yuritadi. Bu esa eksportbop, sifatli mahsulot ishlab chiqarish imkonini beradi. Masalan, Namangan, Navoiy, Andijon va Toshkent viloyatidagi KSZlar samarali faoliyat ko'rsatib, 2024 yilda umumiy 300 mln dollarlik eksport shartnomalari tuzgan. Buning ortidan yuzlab yangi ish o'rinlari yaratildi va mahalliy resurslar asosida eksportbop mahsulotlar ishlab chiqarildi.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi

World Bank (Jahon banki) ta'rifi “Kichik iqtisodiy zonalar - bu cheklangan geografik hududda joylashgan, maxsus iqtisodiy faoliyat uchun qulay sharoitlar va soliq yengilliklari taqdim etilgan hududlardir. Ular odatda eksportni rivojlantirish, investisiyalarni jalb qilish va yangi ish o'rinlari yaratish maqsadida yaratiladi.”⁸³

UNCTAD (BMT Savdo va taraqqiyot konferensiyasi) ta'rifida “Kichik iqtisodiy zonalar - ma'lum sohalarda ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatishni rivojlantirish uchun yaratilgan, cheklangan geografik hududlardagi maxsus iqtisodiy

⁸³ World Bank. (2008). Special Economic Zones: Performance, Lessons Learned, and Implications for Zone Development. Washington, DC.

tartibotlarga ega bo'lgan maydonlardir.”⁸⁴

N.Sh.Muradova tomonidan olib borilgan tadqiqotda kichik sanoat zonalarining tadbirkorlik subyektlarini rivojlantirish bo'yicha xorijiy tajribasi ko'rib chiqiladi. Unda turli mamlakatlardagi amaliy tadqiqotlar va ilg'or tajribalarni, shu jumladan rivojlangan va rivojlanayotgan iqtisodiyotdagi muvaffaqiyatli misollarni tahlil qilish orqali kichik sanoat zonalarining biznesni rivojlantirishga ko'maklashishdagi muvaffaqiyatiga hissa qo'shadigan asosiy omillarni yoritib beradi.⁸⁵

Sohada tadqiqot olib borayotgan yana bir mahalliy olim B.Alimov o'z tadqiqotida kichik sanoat zonalarining ahamiyati, kichik sanoat zonalarining hududiy (geografik) turlari, kichik sanoat zonalarining iqtisoslashgan turlari, kichik sanoat zonalarining tashkil etish shakllari, kichik sanoat zonalarining faoliyat shakli hamda ularning eksport salohiyatini oshirishdagi roli va ahamiyati yoritib berilgan.⁸⁶

Kichik sanoat zonalariga oid bildirilgan fikr va mulohazalar asosida aytish mumkinki, mamlakat hududlarining iqtisodiy rivojlanishini ta'minlash, bu borada investisiya faoliyatini yana-da faollashtirish va aholi bandligini ta'minlashga qaratilgan keng qamrovli loyihalardan biri -kichik sanoat zonalarini hisoblanadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda bir qator onlayn ma'lumotlar bazalaridagi ilmiy manbalarda o'z aksini topgan kichik va o'rta biznes subyektlarining eksport faoliyatini qo'llab-quvvatlashda KSZlarining o'rni va roli shuningdek, ularning mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy va innovasion taraqqiyotiga hamda tashqi iqtisodiy faoliyatini kengayishiga qo'shadigan xissasini baholash masalalariga oid tadqiqotlar o'rganildi va ulardagi ilmiy yondashuvlar tizimlashtirildi. Shuningdek, tadqiqot ishida tizimli tahlil, mantiqiylik, induksiya va deduksiya, analiz va sintez, qiyosiy tahlil, monografik tahlil va guruhlash usullari qo'llanildi.

Tahlil va natijalar

O'zbekistonda ham bo'sh turgan va foydalanilmayotgan ishlab chiqarish maydonlari o'rnida tashkil etilgan va bugungi kunda investisiya loyihalari iqtisodiyotini rivojlantirishda muhim o'rin egallaydi. Bundan tashqari, ushbu hududlar “kichiklashtirilgan sanoat zonalarini” hisoblangani sababli, bozor iqtisodiyoti shartlariga tezda transformasiyalanishi bilan ahamiyatlidir. Ta'kidlash joiz bo'lgan yana bir jihat shuki, mamlakatimizda kichik sanoat zonalarining huquqiy asoslari ham shakllantirilgan bo'lib, O'zbekiston

⁸⁴ UNCTAD. (2019). World Investment Report 2019: Special Economic Zones. United Nations Conference on Trade and Development.

⁸⁵ Н.Ш.Муродова. Кичик саноат зоналарини тadbirkorlik субъектларини ривожлантиришнинг хорижий тажрибаси. Academic Research in Modern Science. International scientific-online conference.

⁸⁶ Б.Б.Алимов. Кичик саноат зоналарини ташкил этишнинг моҳияти, аҳамияти ҳамда жараён кетма-кетлиги. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15645066>.

Respublikasi Prezidentining 2019 yil 21 iyundagi “Kichik sanoat zonalari faoliyatini muvofiqlashtirish va boshqarishni yana-da takomillashtirish chora-tadbirlari to’g’risida”gi PQ-4363-son qarori, Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 9 martdagi “Kichik sanoat zonalari to’g’risidagi nizomni tasdiqlash haqida”gi 134-sonli qarorlari muhim ahamiyatga ega.

O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 13 iyundagi “Maxsus iqtisodiy, kichik sanoat, yoshlar sanoat va tadbirkorlik zonalari faoliyati samaradorligini oshirishning qo’shimcha chora-tadbirlari to’g’risida”gi PF-153 son Farmoni maxsus iqtisodiy, kichik sanoat, yoshlar sanoat va tadbirkorlik zonalari (keyingi o’rinlarda — sanoat zonalari) faoliyatini muvofiqlashtirish va boshqarish tizimini yanada soddalashtirish, investisiyalar jalb qilish uchun sharoitlarni yaxshilash, investisiya loyihalarini jadal amalga oshirishni ta’minlash, shu asosda yangi ish o’rinlarini tashkil etish va aholi daromadlarini oshirish maqsadlari belgilab olingan.

Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 9 martdagi 134-son bilan tasdiqlangan “Kichik sanoat zonalari to’g’risidagi Nizom”ga ko’ra, “kichik sanoat zonasi - ishlab chiqarish faoliyatini amalga oshirish uchun mo’ljallangan, aholi punkti hududining yoki aholi punktlariaro hududning qonun hujjatlari bilan muayyan maqom berilgan hamda hududi doirasida xizmat ko’rsatuvchi infratuzilmaga ega bo’lgan ishlab chiqarish maydonlari joylashadigan va chegaralari aniq belgilangan qismi” hisoblanadi.

Yuqoridagilar asosida aytish mumkinki, kichik sanoat zonalari - hududiy-iqtisodiy va innovasion rivojlantirish, xorijiy va mahalliy investorlarni jalb etish maqsadida kichik va o’rta tadbirkorlik faoliyatini qo’llab-quvvatlashga qaratilgan, aniq chegaralari belgilangan va soliq, bojxona va boshqa imtiyozli rejim amal qiluvchi hududdir.

Shahar va tumanlarda tashkil etilayotgan kichik sanoat zonalari ham tadbirkorlarning loyihalarini ro’yobga chiqarishda muhim ahamiyatga ega. Quyida kichik sanoat zonalarining turlari va shakllari jadval ko’rinishida keltirilgan. Bu zonalar hududiy joylashuvi, ixtisoslashuvi, tashkil etilish shakli va faoliyat yo’nalishlariga qarab farqlanadi (1-jadval).

Rivojlangan xorijiy davlatlarda kichik va o’rta tadbirkorlikni rivojlantirish, aholini ish bilan ta’minlash, sanoatni texnologik rivojlanishi bilan bog’liq muammolarni hal etishning muhim mexanizmlaridan biri industrial parklar, texnopolislar va sanoat zonalari hisoblanadi. Hozirgi kunda AQSh va Xitoyda 400 ta, Germaniyada 200 ta, Turkiyada 262 ta, Vetnamda 200 ga yaqin industrial park faoliyat yuritmoqda.

KSZning o'ziga xos xususiyatlari bo'yicha tasniflari⁸⁷

Kichik sanoat zonalarining hududiy (geografik) turlari		
Turi/Shakli	Tavsifi	Misollar va xususiyatlar
Mahalliy (shahar yoki tuman miqyosida)	Mahalliy ishlab chiqarish ehtiyojlariga xizmat qiladi	Tuman markazlaridagi kichik ishlab chiqarish hududlari
Mintaqaviy (viloyat yoki respublika miqyosida)	Keng hududni qamrab oluvchi, ko'p sohaga xizmat qiluvchi zonalar	Viloyatlardagi KSZlar – logistika va eksportga yo'naltirilgan
Kichik sanoat zonalarining iqtisoslashgan turlari		
Sanoatga ixtisoslashgan	Faqat sanoat ishlab chiqarishga yo'naltirilgan	Metallga ishlov berish, kimyo, mashinasozlik
Agrosanoat	Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlovchi	Konserva, go'sht-sut, paxtani qayta ishlash
Innovation	Ilmiy-texnik ishlanmalar asosidagi ishlab chiqarish	Startaplar, IT texnologiyalar, muhandislik xizmatlari
Aralash	Turli sohalar vakillari birlashgan zonalar	Texnoparklar, servis-sanoat majmualari
Kichik sanoat zonalarining tashkil etish shakllari		
Davlat tomonidan tashkil etilgan	Hukumat tomonidan moliyalashtirilgan, yer ajratilgan	Maxsus qaror asosida tashkil etiladi
Xususiy (yoki xususiy-davlat sherikchiligi asosida)	Tadbirkorlar tomonidan tashkil etilgan yoki sheriklik asosida	Investisiya jalb qilinadi, o'z infratuzilmasi mavjud
Kichik sanoat zonalarining faoliyat shakli		
Eksportga yo'naltirilgan	Mahsulotlar asosan xorijga eksport qilinadi	Soliq imtiyozlari, eksportni qo'llab-quvvatlovchi mexanizmlar mavjud
Ichki bozorga xizmat qiluvchi	Mahalliy iste'molchilar uchun mahsulot ishlab chiqariladi	Mahalliy talabga asoslangan korxonalar
Xizmat ko'rsatish yo'nalishidagi	Xizmatlar sektori vakillarini birlashtiradi	Avtoxizmatlar, tamirlash, IT xizmatlari

Mazkur zonalar ishlab chiqarishning zamonaviy texnologik bazasini shakllantirish, ishlab chiqarish jarayonlariga innovasiyalarni joriy etish, yuqori sifatli mahsulotlar yaratish va xizmat ko'rsatishni ta'minlashda asos rolini o'ynamoqda. Jumladan, Xitoyda kichik sanoat zonalar iqtisodiy rivojlanishning

⁸⁷ Б.Б.Алимов. Кичик sanoat zonalarini tashkil etishning mohiyati, ahamiyati hamda jaraen ketma-ketligi. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15645066>.

asosiy dvigateliga aylangan. Masalan, “Zhejiang” viloyatidagi KSZlar Xitoyning umumiy eksport hajmining 30% dan ortig’ini ta’minlab kelmoqda. Bu zonalarida kichik va o’rta biznesga soliq yengilliklari, arzon kreditlar va eksportni rag’batlantiruvchi dasturlar taqdim etilgan.

Kichik sanoat zonolari (KSZ) mamlakat iqtisodiyotida kichik va o’rta biznes subektlarini rivojlantirish, mahalliy aholini ish bilan ta’minlash va investisiyalarni jalb qilishda muhim rol o’ynaydi. Ushbu iqtisodiy hududlarning asosiy ko’rsatkichlari va ularning tahlili KSZning iqtisodiy o’sish va barqarorlikdagi ahamiyatini yanada chuqurroq anglashga yordam beradi.

Mamlakatda 317 ta kichik sanoat zonasi (KSZ) faoliyat olib boradi. Hududlar bo’yicha taqqoslanganda, eng ko’p KSZ Samarqand (22 ta) va Toshkent viloyatlarida (22 ta) joylashgan bo’lib, bu hududlarning iqtisodiy markaz sifatidagi rolini tasdiqlaydi. Buxoro (21 ta) va Namangan (19 ta) viloyatlarida ham KSZlar iqtisodiy faollikni ta’minlashda muhim o’rin tutmoqda.

2-jadval

Hududlar kesimida MIZ, KSZ, texnopark va klasterlar soni⁸⁸

Xududlar	Jami	MIZ	KSZ	Texnopark	Klaster
O‘zbekiston Respublikasi	864	20	317	21	506
Qoraqalpog‘iston Respublikasi	88	1	11	1	75
Viloyalar:					
Andijon	59	1	19	1	38
Buxoro	65	2	21	2	40
Jizzax	40	1	12	1	31
Qashqadaryo	49	3	16	2	28
Navoiy	65	2	14	2	47
Namangan	73	4	19	2	48
Samarqand	68	4	22	3	39
Surxondaryo	72	4	20	3	45
Sirdaryo	47	2	11	2	32
Toshkent	61	4	19	3	35
Farg‘ona	70	2	21	2	45
Xorazm	36	2	10	2	22
Toshkent sh.	16	0	3	0	13

Qoraqalpog‘iston Respublikasida esa 11 ta KSZ faoliyat olib bormoqda. Ayrim viloyatlarda, masalan, Toshkent shahrida KSZlar soni nisbatan kam bo’lib,

⁸⁸ O‘zbekiston Respublikasida maxsus iqtisodiy zona, kichik sanoat zonasi, texnopark va klasterlar faoliyati. <https://stat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/35000-o-zbekiston-respublikasida-maxsus-iqtisodiy-zona-kichik-sanoat-zonasi-texnopark-va-klasterlar-faoliyati>

bu hududlarda kichik sanoat zonalarini kengaytirish imkoniyatlari mavjud. KSZlar sonining hududlar bo'yicha teng taqsimlanmaganligi iqtisodiy faollikni turli hududlarda bir tekis ta'minlash uchun qo'shimcha chora-tadbirlarni amalga oshirish zarurligini ko'rsatadi.

KSZga jalb qilingan investisiyalar hajmi 980,2 mlrd. so'mni tashkil etadi. Bu ko'rsatkich texnoparklar (169,0 mlrd. so'm) va klasterlar (840,0 mlrd. so'm) bilan taqqoslaganda yuqori bo'lsa-da, MIZda ushbu ko'rsatkich 11 292,3 mlrd. so'mni tashkil qilgani sababli, KSZga qo'shimcha investisiya jalb qilish zarurati mavjud. KSZ hududlaridagi korxonalarining asosiy vazifasi kichik biznes subektlarini rivojlantirish ekanligini hisobga olsak, investisiyalarning cheklanganligi ularda ishlab chiqarish samaradorligini oshirishni sekinlashtirishi mumkin.

KSZning iqtisodiy faoliyati mahalliy ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohalarida katta o'rin tutadi. Ushbu hududlar korxonalarining kengayishiga, yangi ish o'rinlarini yaratishga va ichki bozorda raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qilmoqda. Ayniqsa, KSZ hududlarining diversifikasiyalangan faoliyati iqtisodiy o'sishning barqarorligini ta'minlash uchun strategik ahamiyatga ega.

Shuningdek, ular hududiy iqtisodiyotda qo'shilgan qiymat zanjirini yaratish, tadbirkorlik muhitini yaxshilash va aholi bandligini oshirishda katta o'rin tutadi. Shuning uchun KSZni samarali boshqarish va innovasion rivojlantirish mamlakatning barqaror iqtisodiy o'sishi uchun strategik vazifadir.

3-jadval

MIZ, KSZ, texnoparklar, klasterlar tarkibidagi korxonalar soni⁸⁹

Subyekt shakli	Tarkibidagi korxonalar soni	Asosiy kapitalga investisiyalar hajmi (mlrd. so'm)
MIZ	959	11292,3
KSZ	3069	980,2
Texnoparklar	2172	169
Klasterlar	408	840

Kichik sanoat zonolari (KSZ) iqtisodiyotni rivojlantirishda kichik va o'rta biznes subektlarini qo'llab-quvvatlash, investisiyalarni jalb qilish va yangi ish o'rinlarini yaratishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu iqtisodiy hududlarning moliyaviy va ishlab chiqarish ko'rsatkichlari mamlakat iqtisodiyotining diversifikasiyalangan rivojlanishida o'z o'rniga ega. KSZda amaldagi narxlarda ishlab chiqarilgan sanoat mahsulotlari hajmi 7 237,0 mlrd. so'mni tashkil etdi. Ushbu ko'rsatkich MIZ yoki Klasterlarga nisbatan pastroq bo'lsa-da, KSZ kichik va o'rta korxonalar uchun mo'ljallanganligini hisobga olganda, bu natija barqaror rivojlanishning asosiy belgilaridan biri hisoblanadi.

⁸⁹ O'zbekiston Respublikasida maxsus iqtisodiy zona, kichik sanoat zonasi, texnopark va klasterlar faoliyati. <https://stat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/35000-o-zbekiston-respublikasida-maxsus-iqtisodiy-zona-kichik-sanoat-zonasi-texnopark-va-klasterlar-faoliyati>

KSZ korxonalari sanoat mahsulotlarining diversifikatsiyasiga hissa qo'shib, mahalliy ishlab chiqarish hajmini oshirishda muhim o'rin tutmoqda. KSZda asosiy kapitalga jalb qilingan investisiyalar hajmi 980,2 mlrd. so'mni tashkil etib, ushbu hududda kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirish uchun investision muhit yaratilganligini ko'rsatadi. Investisiyalarning hajmi MIZ bilan taqqoslaganda ancha kam bo'lsa-da, KSZning asosiy vazifasi kichik biznesni qo'llab-quvvatlash bo'lgani uchun bu ko'rsatkich ularning iqtisodiyotdagi roliga mos keladi. KSZda ko'rsatilgan bozor xizmatlari hajmi 163,1 mlrd. so'mni tashkil etdi. Bu ko'rsatkich hududda xizmat ko'rsatish sohasining ahamiyati ortib borayotganini ko'rsatadi. Xizmatlar eksporti hajmi 969,8 ming AQSh dollarini tashkil etib, xalqaro bozor bilan bog'lanish imkoniyatlari mavjudligini anglatadi.

4-jadval

Mamlakatdagi MIZ, KZS, klaster va texnoparklarning iqtisodiy holati tahlili⁹⁰

O'lchov birligi	MIZ	KSZ	Texnopark	Klaster
Amaldagi narxlarda ishlab chiqarilgan sanoat mahsulot hajmi (QQS va aksizsiz)	20 103,8	7 237,0	410,8	14 130,2
Asosiy kapitalga investisiyalar hajmi	11 292,3	980,2	16,0	840,0
O'z kuchi bilan bajarilgan qurilish ishlari hajmi	23,3	5,9	2,76	22,15
Ko'rsatilgan bozor xizmatlari hajmi (QQS va aksizsiz)	866,8	163,1	78,4	1 167,7
Hisobot davrida yangi ochilgan ish o'rinlari soni	7 493	5 518	85,9	10 561
Xizmatlar eksporti hajmi	808,0	969,8	2,0	1 853,86
Xizmatlar importi hajmi	618,5	159,9	51 761,6	417,7
Foyda solig'i to'langan yoki zarar	222,6	659,5	204,7	-273,6
Hisobot davri oxirida debitor qarzdorlik	10 635,6	1 889,2	3 673,9	62 074
Hisobot davri oxirida kreditor qarzdorlik	15 887,8	2 211,4	4 055,5	7 680,3

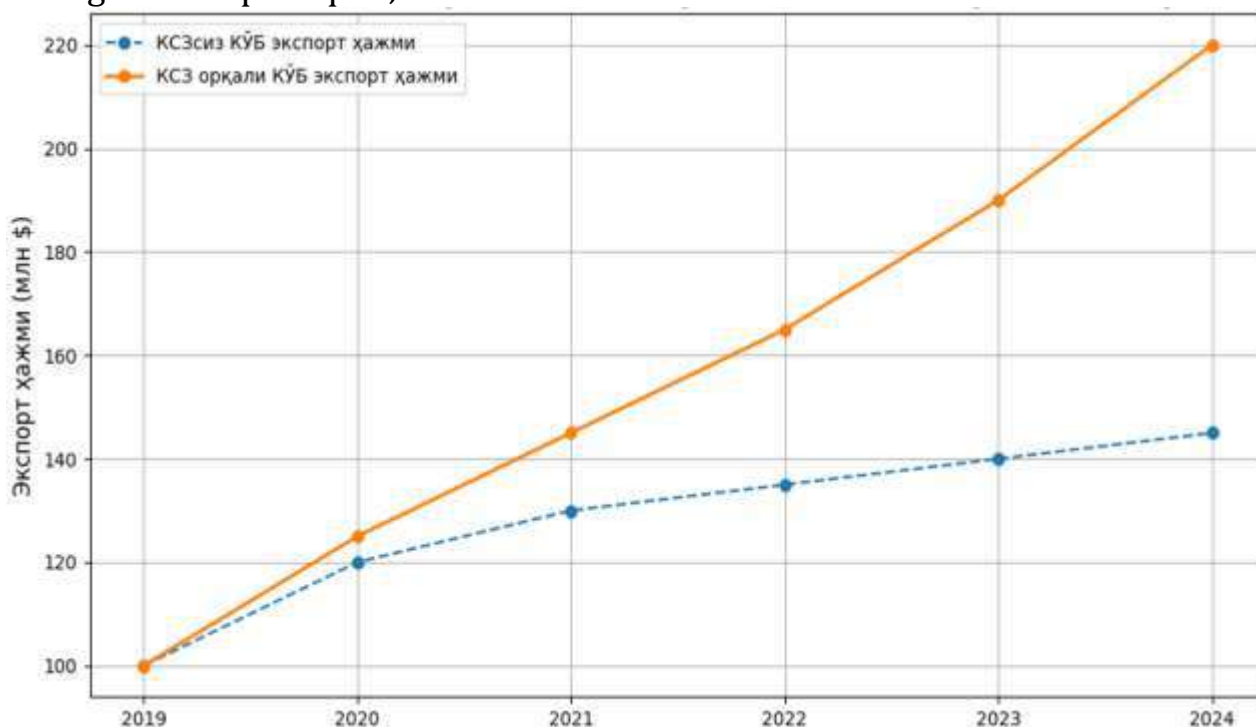
Hisobot davrida KSZda 5 518 ta yangi ish o'rni yaratildi, bu esa kichik sanoat zonalarining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatini tasdiqlaydi. Mazkur hududlar yangi ish o'rinlari yaratish orqali mahalliy aholini ish bilan ta'minlashda faol rol o'ynaydi.

Biz tomonimizdan tadqiqot davrida KSZ larida faoliyat yuritayotgan KO'B subyektlari va bu xududda faoliyat yuritmayotgan KO'B subyektlarining

⁹⁰ O'zbekiston Respublikasida maxsus iqtisodiy zona, kichik sanoat zonasi, texnopark va klasterlar faoliyati. <https://stat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/35000-o-zbekiston-respublikasida-maxsus-iqtisodiy-zona-kichik-sanoat-zonasi-texnopark-va-klasterlar-faoliyati>

eksportdagi ulushlari nisbiy solishtirib ko’rdik va olingan natijani quyidagi chizmada aks ettirdik (1-rasm).

2019–2024 yillar davomida kichik va o’rta biznes (KO’B) subyektlarining eksport faoliyatida kichik sanoat zonalarining ta’siri aniq namoyon bo’ldi. Jumladan, 2019 yili, KSZsiz va KSZ orqali amalga oshirilgan KO’B eksport hajmi deyarli bir xil — 100 mln AQSh dollarini tashkil etgan. Bu davrda KSZning ta’siri yangi boshlanayotgan edi. 2020–2021 yillarda, KSZ orqali eksport ko’rsatkichlari sezilarli o’sishni boshladi. Masalan, 2021 yilda KSZ bilan bog’liq KO’B eksport hajmi 145 mln dollarga yetgan bo’lsa, KSZsiz KO’B faqat 130 mln dollar eksport qilgan. 2022–2024 yillarda, bu farq yanada keskinlashdi. 2024 yilga kelib, KSZsiz KO’B 145 mln dollarlik eksport amalga oshirgan bo’lsa, KSZ orqali KO’B 220 mln dollargacha eksport qilib, 75 mln dollarlik ustunlikka erishdi.

1-rasm. KSZ larining KO’B subyektlari eksport salohiyatiga ta’siri⁹¹

Xulosa

Yuqoridagi holatlar KSZlarning eksportga yo’naltirilgan ishlab chiqarishni rivojlantirishdagi real va samarali ta’sirini yaqqol tasdiqlaydi. KSZlar orqali ishlab chiqarish quvvati oshadi, infratuzilma va logistika imkoniyatlari yaxshilanadi, tadbirkorlar eksportga mos mahsulot ishlab chiqaradi. Natijada, kichik va o’rta biznes subyektlari tashqi bozorlarda raqobatbardosh bo’lib, umumiy iqtisodiy o’sishga hissa qo’shadi.

⁹¹ Kichik sanoat zonalarida amalga oshirilayotgan loyihalar, eksport salohiyati b’ycha ta’xliiy ma’lumotlari asosida tizimlashtirildi.: economy.gov.uz

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. World Bank. (2008). Special Economic Zones: Performance, Lessons Learned, and Implications for Zone Development. Washington, DC.
2. UNCTAD. (2019). World Investment Report 2019: Special Economic Zones. United Nations Conference on Trade and Development.
3. N.Sh.Muradova. Kichik sanoat zonalarini tadbirkorlik subektlarini rivojlantirishning xorijiy tajribasi. Academic Research in Modern Science. International scientific-online conference.
4. B.B.Alimov. Kichik sanoat zonalarini tashkil etishning mohiyati, ahamiyati hamda jarayon ketma-ketligi. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15645066>.
5. O'zbekiston Respublikasida maxsus iqtisodiy zona, kichik sanoat zonasi, texnopark va klasterlar faoliyati. <https://stat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/35000-o-zbekiston-respublikasida-maxsus-iqtisodiy-zona-kichik-sanoat-zonasi-texnopark-va-klasterlar-faoliyati>
6. Kichik sanoat zonalarda amalga oshirilayotgan loyihalar, eksport salohiyati bo'yicha tahliliy ma'lumotlari asosida tizimlashtirildi.: economy.gov.uz

Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali

+998 71 239 28 13

Tashkent, Uzbekistan

ilmiymaktab@gmail.com

www.laboreconomics.uz